

אחיה אורבך

הוצאה שלא לצורך ביום טוב

- א. פתיחה
- ב. שיטת המחמירים
- ג. שיטת הביניים
- ד. שיטת המקילים
- ה. פסק ההלכה

א. פתיחה

בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים, ובית הלל מתירין. (משנה ביצה יב, א)

על משנה זו ישנם שני דיונים שונים בראשונים: הראשון הוא בדין "מתוך", והשני - בו יתמקד מאמר זה - הוא לגבי השאלה מה הותר להוציא שלא לצורך. וכבר אמר המאירי על עניין זה: "יש בכלל היתר זה מחלוקת גדולה בין המפרשים לדעת בית הלל".

ישנם שלושה מקורות בסיסיים הנוגעים בשאלה זו:

1. המשנה יב, א, שהובאה לעיל.

2. התוספתא (פ"א ה"ט):

אמר רבן שמעון בן גמליאל מודים בית שמאי ובית הלל שמוליכין כלים מלאים לצורך וריקנין למלאותן, על מה נחלקו? על ריקנים שלא לצורך, שבית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין. יוצא אדם במפתח שבאצבעו לרשות הרבים, ואינו חושש.

1. הגירסה בשיטה מקובצת (יב, א) היא: "יוצא אדם במפתח שלא צבעו לרשות הרבים ואינו חושש" (ועיין בתוספתא כפשוטה, הטוען שגירסה זו היא שיבוש של הגירסה המקורית שהייתה "שלאצבעו", ואם כן שווה גירסה זו לגירסה אצלנו - "שבאצבעו"). לכאורה היה ניתן לומר שתוספתא זו כלל אינה קשורה לעניין שלנו, אלא היא עוסקת בדיני טלטול. בתוספתא "חזון יחזקאל" בחידושים דן בשאלה זו ואומר שאכן התוספתא המקבילה המופיעה בירושלמי שבת פ"ז ה"ד עוסקת בדיני טלטול, "אבל בתוספתא דהכא ששנאה רשביג בלעניין איסור הוצאה מיירי".

3. הירושלמי (פ"א הי"ז):

הא גדול אסור, רבי שמואל בריה דרבי יוסה בי רבי בון אמר אפילו גדול מותר. וליידא מילה תנינן קטן בא להודיעך כוחן של בית שמאי עד איכן היו מחמירין. שמואל מיטען מערס לערס. אמר רבי זעירה קומי רבי יוסה נאמר דהוה אסתניס, אמר ליה ברי היה מיני ומינך... תאני ולא את המפתח. בית הלל מתירין. ואמר רב הושעיה בר רב יצחק הדא דאת אמר במפתח של אוכלין, אבל במפתח של כלים לא...²

שלוש שיטות מרכזיות קיימות בראשונים לעניין הוצאה שלא לצורך. ננסה לבחון אותן לאור מקורות אלו, וכמו כן להבין את הסברות העומדות בבסיס כל שיטה.

ב. שיטת המחמירים

התוספות (ד"ה הי"ג) אומרים בשם ר"ח:

ודוקא בהוצאה שיש בה צורך יו"ט קצת אמרנן מתוך שהותרה לצורך יו"ט, דכל אוכל נפש מותר, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש... אבל שלא לצורך יו"ט כלל ודאי דאסור מן התורה, כגון אופה מיו"ט לחול ומוציא אבנים דליכא לא צורך נפש ולא שמחת יו"ט... וכי פליגי בית שמאי ובית הלל בדברים שאינן לצורך אוכל נפש ואיכא בהן צורך יו"ט קצת, כגון קטן למולו דהמצוה נקראת צורך יו"ט.

מדברים אלו יוצא, שעל פי ר"ח הותר להוציא ביו"ט שלא לצורך אוכל נפש רק דברים של מצוה או דברים שבהוצאתם יש משום שמחת יו"ט. אך צריך להבין, שלא כל דבר הגורם לאדם להיות שמח ביו"ט נכלל בגדר של שמחת יו"ט. שהרי התוספות, הסוברים

2. בירושלמי מצוי קטע ארוך - "רב הונא לא נחת לבית וועדא... שמה יצטרכו לו רביס" - שממנו משמע שיותר להוציא רק אסתניס או לצורך רביס. וזה לכאורה חולק על הרישא של הירושלמי, שמשם משמע שיותר אפילו גדול שהיה בריא, וגם לא מדובר שם על צורך רביס. אבל אין בהכרח מחלוקת בין הקטעים, כי ניתן לומר שדינים אלו, לגבי צורך רביס ואסתניס, אינם קשורים לדיני הוצאה אלא עוסקים בדיני טלטול, שנאסרו משום טירחה שלא לצורך או משום עובדין דחול. הסיבות להסביר כך הן:

א. הירושלמי מצטט את התוספתא ביצה פ"ג הי"א, שאינה עוסקת בדיני הוצאה אלא בדיני מוקצה ועובדין דחול, עיין תוספתא "חזון יחזקאל" בביאורים שם "אין יוצאים בכסא... שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחולי".

ב. בבבלי ישנה סוגיה מקבילה לסוגיה זו (כה, ב), שמשמע שאינה עוסקת בדיני הוצאה אלא בדיני עובדין דחול, מכיון שהגמרא מביאה אותה על הדין במשנה "שחטה בשדה לא יביאנה במוט ובמוטה אבל מביא כידו אברים אברים". דין זה הוא כדי שלא יהיה זלזול ביו"ט (עיין רש"י כה, א ד"ה לא יביאנה).

שמותר לשחק בכדור ביו"ט, מקשים מכך על שיטת ר"ח שאוסר. משמע, שהתוספות הבינו שלפי ר"ח משחק בכדור לא הותר אף על פי שהוא משמח את המשחקים בו. רק דברים מסויימים מהווים שמחת יו"ט, והם: הוצאת אוכל (שהותרה ממילא), וכן הוצאת **מלבושים**³. כך גם ניתן לראות משיטת הגאונים המובאת ברא"ש אצלנו (סימן יח): "כל הוצאה גבי צורך יו"ט שמותרת משום אכילה דכוותיה מותרת גבי **תכשיט משום כבוד יו"ט**".

אולי צריך לומר, ששיטה זו, המגבילה את ההגדרה של שמחת יו"ט לאוכל ולמלבושים, מסתמכת על הגמרא במסכת פסחים (קט, א):

תנו רבנן **חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל**, שנאמר "ושמחת בחגך". במה משמחם? ביין. רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן, אנשים בראוי להם - ביין, ונשים במאי? תני רב יוסף בבבל **בבגדי צבעונין**, בארץ ישראל **בבגדי פשתן מגוהצין**.

מכאן, ששמחת יו"ט היא דווקא יין לגברים ומלבושים לנשים. לאור גמרא זו ניתן גם להבין מדוע ר"ח התיר הוצאה לצורך שמחת יו"ט - זאת מכיון שצורך זה נכלל בצורך מצוה, שהרי **"חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל"**.

האור זרוע (הלכות יו"ט סימן שלח) אומר: "ועל ידי 'מתוך' שריץ להוציא כל דבר מצוה ואפילו אינו מצות היום". ועוד הוא אומר: "אבל דבר שאינו מצוה כלל לא התירו בה על ידי 'מתוך'". בדבריו קובע האור זרוע שני יסודות: א. רק צורך מצוה הותר (יש להסתפק האם שמחת יו"ט תיחשב צורך מצוה לשיטתו). ב. צורך מצוה הותר אפילו אם זו מצוה שאינה מצות היום.

הראב"י (סימן תשלח) חולק על האור זרוע ואומר: "ואפילו צורך מצוה שאינה של יום זה ביום זה **אסור**". ודווקא לגבי מלבושים מתיר הראב"י לשלחם, אף על גב שאינם צורך היום, "שדרך מלבוש היו משלחים ושרי, ואף על גב שאינו צריך להם ביו"ט", וזאת מכיון שמלבושים משמחים אותם, כאמור לעיל. בנקודה זו של תכשיט חולק הטור (סימן תקיח) ואומר: "וכן כל דרכי תכשיט יכול להוציא **כדי להתקשט בו ביו"ט**"^{5,4}.

3. כך משמע שסבר ר"ח, על פי הראב"י, שאמר בשמו דברים אלו: "שמע מינה... הותרה נמי שלא לצורך אכילה להוצאת דבר שיש בו מצוה כגון הוצאת קטן למולו ולולב וספר תורה וכיוצא בהן משלוח מנות שהם לשמחת יו"ט או מלבושין".

4. לאחר עיון נוסף ראיתי שאולי אין מחלוקת ביניהם, כי הטור מדבר על שיטת הגאונים המובאת ברא"ש, שם מדובר על תכשיט שבא לא לשם שמחת יו"ט אלא לכבוד יו"ט, וברור שכבוד יו"ט חייבים לעשות דווקא ביו"ט עצמו.

5. הרמב"ן (במסכת שבת קכד, א) אומר בשם ר"ח: "ומשמע משום הכי אמרינן בהו מתוך שהותרה הוצאה

סיכום

1. על ידי דין "מתוך" ניתן להתיר להוציא (בנוסף לצרכי אוכל נפש) צרכי מצוה בלבד.
2. לחלק מהשיטות גם שמחת יו"ט מוגדרת כצרכי מצוה, ועל כן הותר להוציא מלבושים.
3. ישנה מחלוקת האם הותרה רק מצות היום או אף מצוה שאינה מצות היום.

הסבר המקורות

המשנה - ר"ח והאור זרוע יפרשו את משנתנו כפשוטה: המשנה הביאה דווקא דוגמאות של מצוה (לולב - לצאת בו, ספר תורה - לקרות בו, קטן - למולח), היות שרק מצוה הותרה שלא לצורך (וכך גם שמחת יו"ט, לחלק מהדעות, הנחשבת גם היא למצוה, על פי האמור לעיל). האור זרוע, הטוען שלא רק מצוות היום הותרו אלא אף מצוות שאינם מצוות היום, יסביר שבכל זאת הביאה המשנה דווקא דוגמאות של מצוה בזמנה, כדי להודיעך כוון דבית שמאי דאסרי אפילו חובת היום, כפי שכתוב במפורש בירושלמי אצלנו.

התוספתא - בתוספתא כתוב: "על מה נחלקו? על ריקנים שלא לצורך". דברים אלו לכאורה קשים על שיטת ר"ח והאור זרוע, הסוברים שרק צורך מצוה הותר, שהרי מפשט התוספתא משמע שבית הלל מתירים להוליך כלים ריקנים גם שלא לצורך בכלל. לכן ר"ח והאור זרוע צריכים להסביר את התוספתא כך: מחלוקת בית הלל ובית שמאי היא על הוצאת כלים ריקנים שלא לצורך אוכל נפש, אבל כן לצורך מצוה.

הרא"ש (סימן יח) מביא את דברי התוספתא ומפרש:

פירוש ריקנים למלאותם לצורך היום ולשתותם. וריקנים שלא לצורך - שלא לצורך שתיה, אבל לצורך מצוה - לא.

משמעות המלים "אבל לצורך מצוה לא" אינה ברורה. ואכן, המהרש"ל (ביום של שלמה, ביצה פרק א, סימן לד) כתב: "זוה לשון הרא"ש - ובתוספתא במכילתין תני... ריקנים שלא לצורך היינו שלא לצורך שתיה אבל לצורך מצוה". על פי גירסה זו מובנים הדברים בתוספתא על פי שיטת המחמירים.

לגבי הסיפא של התוספתא - "יוצא אדם במפתח שבאצבעו לרשות הרבים ואינו חושש" - יסבירו המחמירים שאין מדובר על כל מפתח, אלא רק על מפתח שפותחים בעזרתו מקום שיש בו אוכל נפש או מקום שיש בו דבר מצוה.

לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אבל שלא לשם מצוה - לא אמרין 'מתוך' אולי משמע מדבריו אלו, שהוא הבין בשיטת ר"ח שרק צורך מצוה הותר, ואפילו שמחת יו"ט לא הותרה (אם נאמר שאפשר לחלק בינה לבין צורך מצוה), ואם כן הוא סובר כשיטת האור זרוע.

הירושלמי - ברישא של הירושלמי נאמר "אפילו גדול מותר". האור זרוע מעמיד שמדובר כאן על גדול שצריכים למולו. היות שזו ברית שלא בזמנה, ואסור למול ביו"ט ובשבת, יש להסביר שמוציאים את הגדול לצורך הברית שתיערך **מחר**. ואף שזו מצוה שלא בזמנה, הותרה ההוצאה לצורכה. מקור זה, כפי שמסבירו האור זרוע, מבסס את שיטתו, שגם מצוה שאינה מצות היום הותרה ביו"ט מדין "מתוך".

הראב"י, האוסר להוציא לצורך מצוה שאין זמנה היום, מסביר את הירושלמי לגבי גדול כך: "ונראה לי כגון **שרבים צריכים לו** ואז מותר". ראייתו היא מהגמרא (דף כה, ב), בה מסופר שרב נחמן הרשה להוציא את ילתא על אלונקי, אף שבעיקרון אסור לעשות כן, מכיון ש"שאני ילתא דבעיתא" ללכת באופן אחר. התוספות (שם ד"ה שאני ילתא) מוסיפים שהיה גם צורך רבים בהוצאתה - "שבת ראש הגולה היתה והיו רבים צריכים לה". מכאן, אומר הראב"י, שגם בירושלמי מדובר על גדול שיש צורך רבים בהוצאתו, ואי אפשר **להוציאו בדרך אחרת**.

הוכחתו של הראב"י מהבבלי אינה ברורה לי לגמרי, שהרי בירושלמי מדובר על איסורי הוצאה, ובבבלי האיסור הוא מפני ש"מתחזי דרך חול ופרהסיא" (רש"י כה, ב ד"ה אלונקי). ואולי אפשר להסביר, **שהעיקרון** הוא שנלמד (למרות המקרים השונים) - כמו ששם מועיל צורך רבים להתיר כך גם כאן הוא יועיל.

על שתי השיטות (של האור זרוע ושל הראב"י) קשה הסיפור על שמואל, שהיו מוציאים אותו משכונה לשכונה למרות היותו בריא (ומסתבר ששמואל היה כבר מהול, ולא היתה זו הוצאה לצורך מילה שלא בזמנה). ואפילו נאמר שהוצאה זו הייתה לצורך רבים - מדוע לא הלך ברגל? ואולי אפשר לתרץ, שההיתר נובע מכך ששמואל נהג לצאת כך תמיד (בהמשך הסוגיה בירושלמי מובאות המלצות שונות של הנהגות בימי הנעורים, כדי לשמור על בריאותו של האדם גם בימי הזיקנה. ואולי זו הסיבה ששמואל נהג לצאת כך - כהנהגה בריאותית). אבל תירוץ זה דחוק. אפשר גם לתרץ שמדובר שהיו מוציאים אותו לדבר **מצוה**, והירושלמי מחדש לנו שכאשר הותרה הוצאה - היא מותרת אף אם אפשר לעשותה בדרך אחרת (ללכת ברגל ולא שיוציאו אותו).

הסיפא של הירושלמי (לגבי מפתח) מובנת היטב לשיטת המחמירים, מכיון שנאמר בה שמותר להוציא דווקא מפתח **לאוכלים** אבל לא מפתח לכלים (כי הם אינם לצורך אוכל נפש ואינם צורך מצוה).

הסברה

היראים (עמוד זמנים מצוה קיג) כותב:

ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת נשמה - מותרת, כדתנן פרק קמא דביצה:
בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן... ובית הלל מתירין. פירוש

קטן למולו... ואסיקנא טעמא דבית הלל מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הנאת הגוף, אך שיהיה הנאה וצורך הנשמה... מתוך אותו מקרא עצמו שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה למד היתר הנאת נשמה. וטעמא ד"אך אשר יאכל לכל נפש" כתיב, פירוש יהנה לכל נפש... והנשמה בלא הגוף נקראת נפש כדכתיב "שובי נפשי למנוחכי".

היראים מסביר את דין "מתוך" בצורה מחודשת - לא בגלל שהותרה הוצאה לצורך הותרה גם שלא לצורך. אלא, מתוך אותו מקור שממנו אנו למדים שההוצאה הותרה לצורך אוכל נפש ניתן גם ללמוד שהותרה שלא לצורך אוכל נפש, אך שתהיה לצורך הנשמה (בהמשך דבריו מתרץ היראים מדוע לא הותרו שריפת קדשים, מילה שלא בזמנה ועולות חול ביו"ט, אף על פי שגם הם הנאות הנשמה). סברתו של היראים מסבירה מדוע מצוות בלבד הותרו מדין "מתוך".

צריך קצת עיון לשיטת היראים, שהרי בדף כא, א לומדים מהמלים "לכל נפש" דווקא לגבי אוכל של בהמה:

ממשמע שנאמר "לכל נפש" שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע כענין שנאמר "ומכה נפש בהמה ישלמנה", תלמוד לומר "לכם" - לכם ולא לכלבים דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר אפילו נפש בהמה במשמע.

בשלמא לשיטת רבי יוסי הגלילי, שלמסקנה לא הותרה נפש בהמה, ניתן לומר שהלימוד הראשוני בוטל וכעת לומדים מ"לכל נפש" לגבי נפש אדם. אלא לשיטת רבי עקיבא, כיצד ניתן ללמוד מ"לכל נפש" לגבי נפש אדם? ושמה ניתן לתרץ, שמכיון שנפסקה הלכה כרבי יוסי הגלילי, הלך היראים דווקא על פי שיטה זו.

ג. שיטת הביניים

ר"ת⁶ (בתוספות ד"ה הי"ג) מביא את שיטת ר"ח ואומר לגביה:

אבל ליתא פירושן דלאו דוקא קטן למולו דהוא הדין שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן נמי דמשחקין בכדור... ביו"ט ברשות הרבים, אף על גב דליכא אלא טיול.

6. לפי המרכזי (סימן תרנח), ר"ח סובר כמו ר"ת. והיו עוד שאמרו כן, וכנראה היה להם נוסח אחר בתוספות אצלנו, אחרת לא מובנים לנו דבריהם, שהרי ר"ת מקשה בפירוש על ר"ח.

וכך גם ברי"ן (ו, א בדפי הרי"ף), שמה שהותר הוא "דווקא בשיש בה קצת צורך כגון קטן למולו או לטייל בחוץ **דאיכא משום עונג יו"ט**".
הרא"ש (סימן יח) מביא את דבריהם של ר"ח ור"ת, ולאחר מכן מצטט את התוספתא (דלעיל), ומסביר:

וריקנים שלא לצורך היינו שלא לצורך שתיה אבל לצורך מצוה לא. וכן במפתח שבאצבעו דהיינו במפתח של אוכלין, לכך צריך ליזהר ביו"ט שלא להוציא דבר שלא לצורך.

אם נסביר שהרא"ש מתיר דווקא הוצאת דברי מצוה, יקשה לנו: מדוע הוא אומר "אבל לצורך מצוה לא"? (עין לעיל בשיטת המחמירים, שם הבאתי שהמהרש"ל אינו גורס ברא"ש "לא"). ועוד קשה - אם זו אכן דעת הרא"ש, אז היה צריך לכתוב בפשטות "לכך צריך ליזהר ביו"ט שלא להוציא דבר שלא לצורך מצוה".

לאור שאלות אלו ייתכן שניתן לומר שהרא"ש סובר כשיטת ר"ת, ודבריו "אבל לצורך מצוה לא" מתפרשים כך: ריקנים שלא לצורך - לא לצורך שתיה, אך ברור שהם צריכים להיות לצורך אחר, אבל אנו לא מצריכים שהם יהיו דווקא לצורך מצוה.

הרא"ש (מופיע גם בשלטי גיבורים ברי"ף ה, ב) אומר: "ולי נראה שלא התירו אלא הוצאה הצריכה לו - כעין הוצאת קטן לולב וספר תורה - אבל הוצאה שאינה צריכה לו לא התירו... וכן מבואר בתלמוד של ארץ ישראל שלא התירו להוציא אלא מפתח של אוכלין, אבל להוציא מפתח של כלים שאינן צריכים לו - לא התירו".

השיטה מקובצת גורס בתוספתא "יוצא אדם במפתח שלא צבעו". הוא מסביר גירסה זו בשם הריטב"א כך:

דרכם היה לצבוע המפתחות לתת בהם סימן שלא יתחלפו מפתח במפתח, וזה היה רגיל לעשות במפתח מעות או כלים חשובים שאין משתמשין בהם ביו"ט כדי לדקדק בשמירתן, ולפיכך אסור. והרא"ה ז"ל, רבו, הודה לדבריו ואמר הנה אמת ונכון הדבר.

משמע מדבריו, שאסור להוציא מפתחות כדי לשמור על דבר שאין לו בו צורך ביו"ט כלל. מאידך גיסא, הוא אינו מזכיר שרק ענייני מצוה הותרו. לכן נראה שהוא סובר כשיטת ר"ת, שלא רק צורך מצוה הותר, אלא גם הוצאות אחרות הגורמות לאדם עונג יו"ט בהוצאה.

7. הביאור הלכה (תק"ח, א ד"ה מתוך) אומר שדעת הרא"ש היא, שמתוך שהותרה לצורך הותרה אפילו שלא לצורך כלל (כמו שיטת המקילים, ראה להלן). ולא זכיתי להבין מדוע הוא אומר כך.

המהרש"ל (ביום של שלמה, ביצה פרק א סימן לד) מביא את תשובת הגאונים המצוטטת ברא"ש: "אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט, כגון אותן שיוצאין עם המפתחות קשורות באזוריהן - שלא כדין הן עושין ואסור לעשות כן". הוא מבין שדין זה קשור להוצאה עצמה ולא לעובדין דחול, ומסיק על פי דברים אלו: "וגם נשמע מיניה דלא קרוי צורך היום אי חושש שלא יגנובו, דאם לא כן נתיר לו להוציא המפתחות באזורו משום שמתירא". מדברינו אלו ניתן לראות, שהוא לא סבר שהגאונים מחמירים ומתירים רק אוכל ותכשיט (כמו שהסברנו לעיל, בשיטת המחמירים) - אם הוא היה סובר כך, הרי היה מביא דוגמאות יותר פשוטות שאסורות, כגון קטן לטייל עמו וכדומה. ואם נכון הסבר זה בדבריו, נמצא שגם הוא הולך בשיטת ר"ת, המתיר הוצאה לצורך עונג יו"ט אף על פי שאינה מצוה. על כל פנים, הוא אוסר להוציא מפתחות בשביל לשמור על כלים שאין בהם צורך, כדברי הרא"ש והשיטה מקובצת.

סיכום

1. ביו"ט הותרה, מדין "מתוך", לא רק הוצאה של מצוה אלא גם כל הוצאה אחרת הגורמת לאדם לעונג יו"ט (כגון קטן לטייל עמו), ו**בתנאי שצורך ההוצאה קשור ישירות ליו"ט**, כגון שהוא נהנה מההוצאה עצמה ביו"ט עצמו.
2. אם ההוצאה אינה לצורך יו"ט, אף אם האדם נהנה ממנה ביו"ט - כגון הוצאת מפתח על מנת לשמור על כלים של יום חול שלא יגנבו היום, שהאדם נהנה מכך שהוא יודע שכליו אינם נגנבים - הוצאה כזו אסורה.

הסבר המקורות

- המשנה** - ר"ת וסיעתו מפרשים שיש להרחיב את משמעות ההיתר ב"קטן" - לאו דווקא קטן למולו אלא אף קטן לצורך טיול, משחק בכדור וכדומה.⁸
- התוספתא** - בית הלל מתירים להוציא "ריקנים שלא לצורך" - לא לצורך אוכל נפש, אבל לצורך אחר של יו"ט, לאו דווקא של מצוה (עיין לעיל בשיטת הרא"ש).
- "יוצא אדם במפתח **שבאצבעו** לרשות הרבים - ואינו חושש". עיין לעיל בשיטת השיטה מקובצת, לגבי הסברו את התוספתא על פי גירסתו - "שלא צבעו". לגורסים "שבאצבעו" צריך להסביר, שלא כל מפתח הותר אלא דווקא מפתח שיש בו צורך.
- הירושלמי** - לגבי הדין, שמוותר להוציא גדול בריא, יסבירו בעלי שיטה זו בפשטות: היות שהגדול נהנה מהוצאה זו (אפילו אם אין בכך צורך רבים, וכל שכן כשיש צורך רבים) - היא מותרת כמו טיול. ואפילו גדול בריא שיכול ללכת לבד - מותר להוציאו כך, כיון שגורם לו עונג יו"ט יותר מבדרך אחרת.
8. עיין בים של שלמה, שם, שיוצא בתוקף נגד משחק של גדולים בכדור ביו"ט: "...נראה מנהג רע בעיני, כי זה אינו טיול אלא שיחת ילדים וקלות ראש".

בסיפא, הירושלמי מתיר מפתח של אוכלים ואוסר מפתח של כלים. יש להסביר, שמדובר על הוצאת מפתח של כלים שאין לאדם צורך בהם ביו"ט והוא רק רוצה לשומרם טוב יותר, אבל אם מדובר על כלים שיש בהם צורך ביו"ט - מותר.

הסברה

הרי"ד בתשובותיו (הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם עמוד שפז תשובה פב) כותב:

והאי דשרינן לכתחילה כל שהוא לצורך האדם אף על פי שאינו צורך אוכל נפש... ונראה לי שזהו טעם הדבר - לא מתוך שהותר זה הותר זה, אלא כלומר כמו שהותר זה הותר זה. וטעם הדבר הוא כרבי יהודה דדריש "לכם" - לכל שצרכיכם ומתיר גם מכשירי אוכל נפש... ומשום טעם זה היה מתיר רבי יהודה כל צרכי גופו של אדם כגון לכבות את הנר... ובפרק אין צדין פיסקי רב חסדא ורבא הלכה כרבי יהודה. ומטעם זה אנו מתירין כל המלאכות שלא לצורך אוכל נפש אך אם הם לצורך גופו.

לפי הרי"ד דין "מתוך" מוסבר כך: כפי שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש כך הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש (ולא כחסבר התולה את שני חלקי המשפט בקשר של סיבה - "בגלל"). לכן, הוא טוען, מתיר רבי יהודה לעשות כל צרכי גופו - כמו שהותר לצורך אוכל נפש כך הותר גם לשאר צרכי גופו (ראה בדף כב, א, שם המחלוקת בין רבי יהודה לרבנן לגבי צרכים של האדם שאינם אוכל נפש).

הרי"ד מסתמך בדבריו על כך שבדף כח, א פסק רב חסדא הלכה כרבי יהודה בנוגע למכשירי אוכל נפש, וכפי שהלכה כמותו שם תהיה הלכה כמותו גם בשאר צרכי הגוף. ומדוע? העיקרון של רבי יהודה זהה בשני המקרים - כשם שהותר זה הותר גם זה. לכן גם הפסיקה צריכה להיות זהה⁹. על פי שיטה זו ברור מדוע הותרו ביו"ט לא רק צרכי מצוה; כל דבר שהאדם נהנה ממנו יכול להיחשב כצרכי גופו ולכן הוא מותר, בתנאי שאין הדבר לצורך מחר, שהרי גם רבי יהודה אינו מתיר אלא רק עניינים שהם צורך יו"ט¹⁰.

9. הרי"ד נוקט כגישה אחת להסבר היחס בין שתי הסוגיות. עיין במאמרו של אייל פישלר, "מכשירי אוכל נפש", העוסק בגישות נוספות להסבר ובפסק ההלכה - המערכת.

10. הבירור הלכה (ד"ה ולפי דבריו) מעיר שלפי דברים אלה לא היה מקום להתיר לולב וספר תורה, שהרי הם אינם צרכי הגוף אלא מצוות ("צרכי הנשמה"), כי דווקא צרכי הגוף הותרו. הוא מתרץ: "והא דבית הלל מתירין הוצאת קטן ולולב וספר תורה היינו דווקא אלו וכיוצא בהן שהן מצוות חובת היום, דכיון שהמצוה מוטלת על האדם הרי הן בכלל הנאת הגוף". לפי הסבר זה, מצוות שאינן צורך היום, כמו גדול למולו, תהיינה אסורות (כשיטת הראב"ה).

הרי"ד, בדבריו אלו, נשאר עקבי לשיטתו, שהרי גם במחלוקת בין רבי יהודה לרבנן (כב, א) פסק כרבי יהודה (פסקי הרי"ד למסכת ביצה הוצאת מכון התלמוד הישראלי עמוד נה). אך הסבר זה של הרי"ד אינו יכול להתאים לדעת הר"ן (יא, ב בדפי הרי"ף ד"ה כי קאמינא), שמדאורייתא אמנם פוסקים כרבי יהודה אלא שחכמים "לא רצו להתירם אלא כפי מה שהן קרובים לאוכל נפש... ובכי האי גוונא נמי אין מורין כד"י. ואם יסביר הר"ן כסברת הרי"ד, היה צריך לפסוק גם לגבי הוצאה שלא לצורך שאסור. כך גם הסבר זה אינו טוב לתוספות (כב, א ד"ה ההיא), האומרים שהלכה כרבי יהודה רק לגבי מכשירי אוכל נפש, אבל לא לגבי צרכי הגוף האחרים¹¹

לכן, נצטרך להסביר את סברת בעלי שיטת הביניים כך: הם אינם מקשרים בין דין "מתוך" לבין דברי רבי יהודה. הם לומדים את "מתוך" כפשוטו: מתוך שהותרה עשיית מלאכות מסוימות לצורך אכילה - שהיא אחד מצרכי הגוף - כך הותרה עשייתן לשם כל צרכי הגוף האחרים (דברים המשמחים את האדם נכללים בצרכי הגוף). מובן שכל ההיתר הוא בתנאי שצרכי גוף אלה הם לצורך יו"ט עצמו ולא לצורך מחר. הוצאת מפתחות בשביל לשמור על כלים שאין בהם צורך היום וכיוצא בזה, אף על פי שהאדם נהנה מכך שכליו נשמרים - בכל זאת אין זה נחשב כצורך יו"ט ולכן אסור (אין כאן המקום להאריך בהסבר סברה זו, כי אין זה עניינו העיקרי של המאמר).

ד. שיטת המקילים

הרי"ף (ה, ב בדפי הרי"ף) אומר: "ובית הלל סברי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. פירוש: לצורך - לצורך אכילה, ושלא לצורך - כגון קטן ולולב וספר תורה. והוא הדין לכלים, אבל אבנים וכיוצא בהן אפילו בית הלל אסרי, וכן הלכה".

רש"י (יב, א ד"ה אלא מדלא אפלוג) אומר: "ובית הלל אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דהוי טרחא דלא צריך כגון אבנים, אבל בקטן וספר תורה דצריכין לחו ביו"ט לא גזור".

הר"ן (ו, א בדפי הרי"ף) אומר: "אבל מדברי רש"י ז"ל נראה לי דהוצאת כלים אף על פי שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותן לצורך מחר שדי. ואף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן". הר"ן הבין שרש"י והרי"ף סוברים שכל הוצאה הותרה ביו"ט, ואף הוצאה שלא לצורך כלל, בתנאי שזו לא תהיה הוצאה לצורך מחר. כמו כן, הוצאת אבנים נאסרה אפילו אם אינה לצורך מחר, מטעם מוקצה (כך מסביר הביאור הלכה תקיח, א ד"ה מתוך).

11. כל זאת לפי הסבר אחד בדעת התוספות. עיין במאמרו של אייל פישלר, "מכשירי אוכל נפשי", עמוד 87, בו הוא מסביר את התוספות באופן אחר, על פיו גם לרבנן צרכי הגוף מותרים - המערכת.

הרמב"ם (יום טוב א, ד) אומר :

כל מלאכה שחייבין עליה בשבת, אם עשה אותה ביו"ט שלא לצורך אכילה - לוקה, חוץ מן ההוצאה מרשות לרשות וההבערה, שמתוך שהותרה הוצאה ביו"ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה. לפיכך מותר ביו"ט להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות.

הרמב"ם אינו מחלק בין מפתח לאוכלים לבין מפתח לכלים. לכן נראה מדבריו, שכל הוצאת מפתח הותרה, אף בשביל לשמור על כלים שאינם ליו"ט. כך גם הבין **המגיד משנה** בדברי הרמב"ם, שדעתו כר"ף וכרש"י כפי שהסבירם הר"ן. הוא מוסיף, שלדעתם הוצאת אבנים אסורה מדרבנן **משום טירחה** (צריך עיון מה יהיה הדין בהוצאת אבנים קטנות שאין טורח בהוצאתן, וכמו כן בהוצאת כלים גדולים שיש טורח בהוצאתם כמו באבנים¹²). **הרי"ד** (בפסקיו למסכת ביצה, הוצאת מכוון התלמוד הישראלי עמוד כז) אומר :

שמע מינה יש איסור הוצאה ביו"ט, ומשום טעמא ד"מתוך" הותרה בכלים. ודווקא בכלים התיירן, אבל אבנים שאינן צריכות לא התיירו. ודווקא אבנים וכיוצא בהן אסורים, אבל כלים מותרין, ואף על פי שאינן צריך להם, כגון לשומרן מחמה לצל.

הרי"ד מתיר להוציא כלים אף על פי שהאדם אינו צריך להם ביו"ט, אבל הדוגמה שהוא מביא לכך היא "כגון לשומרן מחמה לצל". לכן נראה, שהוא מתיר להוציא כלים דווקא בתנאי שיש צורך מסויים בהוצאתם, אפילו שאינן צורך יו"ט, וכך ייגרם לאדם עונג בהוצאת הכלים (כמובן, הוצאת כלים לצורך חול נאסרה). כלים שאין שום צורך בהוצאתם, אפילו לא מחמה לצל - הוא אוסר להוציאם כמו אבנים (לכך נקט "אבנים וכיוצא בהן").

12. הבנה זו, הן בדעת רש"י והר"ף והן בדעת הרמב"ם, איננה מחוייבת. ויש שהבינו שהם אינם מקילים כל כך אלא סוברים כמו שיטת הביניים. לגבי רש"י - התוספות (יב, א ד"ה הי"ט) הבינו שרש"י חולק רק לגבי השאלה האם האיסור הוא מדרבנן או מדאורייתא, אבל לגבי הדברים שנאסרו אין הוא חולק. ועיין בביח (תק"ח, ד"ה כל הוצאה), שמביא את שתי האפשרויות להבין את רש"י, ומראה איך כל אפשרות מתפרשת מתוך דבריו. לגבי הרמב"ם - הביאור הלכה (שם) מביא את הפרי חדש בסימן תצה, המסביר את הרמב"ם כמו שיטת הביניים. וניתן להבין כך את דבריו של הרמב"ם, שבאומרו "מותר ביו"ט להוציא קטן או ספר תורה או מפתח" הוא מתכוון דווקא למפתח לצורך דברים שיש בהם שימוש ביו"ט, וכמו כן קטן למולו או לטייל עימו וכיוצא בזה.

המאירי (ביצה יב, א) מחלק את עניין ההוצאה לשלושה חלקים: מותר לכתחילה, אסור אבל אינו לוקה אם עשה, אסור ולוקה. והוא מפרט:

היה דבר צריך לו, הן לאוכל נפש כגון תבלין וכיוצא בהן, הן לצורך מצוה כגון קטן למולו, הן לצורך תשמישו כגון מפתח לשמירת מה שבתוכה, אף על פי שאין שם אוכלים או קטן להביאו לאמו... כל כיוצא בזה מותר להוציאו לכתחילה...

וכן כל שמוציא דברים שיש עליהן תורת כלי שמלאכתו להיתר אף על פי שאין צריך לו... כל אלו אסור בהוצאתם אלא שאין לוקה עליה...

וכל שאינו צריך לו לשום צורך ואין שום כונת מצוה ולא סרך מלאכת אוכל נפש ואין עליו תורת כלי שמלאכתו להיתר, כגון הוצאת אבנים ודברים שאין ראוי לטלטול או שמלאכתם לאיסור - לוקה בהוצאתם.

נמצא, שהמאירי מתיר לכתחילה להוציא דברים, אף שאין בהם צורך ישיר ליו"ט, אם נועדו לשמירה על כלים וכדומה. אבל כלים ששימושם הוא להיתר ואין הוא מוציאם לצורך היום - אסור לפי המאירי להוציאם, אלא שאינו לוקה על כך מכיון שיש כאן דמיון קצת צורך.

הקרוב נתנאל (על הרא"ש פרק א סימן יח, ריש אות פ) מביא את דברי המהרש"ל - שאסר להוציא מפתח בשביל לשמור על כלים והשווה זאת להוצאת אבנים - ואומר על דברים אלו: "ולפי דעתי הפריז על מידותיו ואין דומה לראיה ופוק חזי מה עמא דברי". נמצא, שגם הקרוב נתנאל מתיר להוציא מפתח בשביל לשמור על כלים, והוא אומר שאין הוצאה זו דומה להוצאת אבנים. ניתן להבין את דבריו בשתי דרכים:

א. הוצאת מפתח אינה דומה להוצאת אבנים, מכיון שאבנים הן מוקצה ולכן נאסרו, אבל כל דבר שאינו מוקצה - מותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל.

ב. הוצאת מפתח אינה דומה להוצאת אבנים מכיון שיש צורך קטן בהוצאת המפתח (לשמור על הכלים), מה שאין כן בהוצאת אבנים.

סיכום

1. הקו המשותף לכל המקילים הוא: כולם מתירים להוציא מפתח כדי לשמור על כלים אף על פי שאין בכלים אלו צורך יו"ט, מכיון שהם סוברים שנגרם עונג יו"ט לאדם בכך שהוא יודע שכליו לא ייגנבו.

2. ישנה מחלוקת בין השיטות עד כמה דין "מתוך" מתיר:

רש"י והרי"ף על פי הה"ן, וכן הרמב"ם על פי המגיד משנה, סוברים שהוצאת כלים, אף על פי שאין בהם שום צורך (אפילו לא לשומרם), הותרה מדין "מתוך". נאסרו רק דברים

שיש בהם משום מוקצה או טירחה יתירה.

הרי"ד והמאירי סוברים שכל הוצאה שגורמת לאדם עונג יו"ט, אף על פי שאיננה צורך ישיר של יו"ט, כגון מפתח לשמור על כלים שאין שימושם ביו"ט - הותרה. הוצאה שאין בה שום צורך - נאסרה.

הסבר המקורות

המשנה - היתר במשנה להוציא קטן הוא אף שלא לצורך, כגון קטן לטייל עימו. רש"י, הרי"ף והרמב"ם יסבירו שהוצאת קטן הותרה אפילו שלא לצורך כלל, ואילו המאירי והרי"ד יסבירו שהיא הותרה רק אם היא לצורך מסויים, אף שאין זה צורך יו"ט ממש.

התוספתא - "וריקנים שלא לצורך" - רש"י, הרי"ף והרמב"ם יסבירו שריקנים הותרו אף שלא לצורך כלל (והסבר זה הוא, למעשה, פשט התוספתא). הרי"ד והמאירי יסבירו שריקנים הותרו אף שלא לצורך יו"ט ממש, בתנאי שיש בהם צורך שיגרום לאדם לעונג יו"ט.

"יוצא אדם במפתח שבאצבעו לרשות הרבים ואינו חושש" - היות שיש צורך בהוצאת המפתח, כי בכך הכלים נשמרים - מותר.

הירושלמי - לגבי הרישא של הירושלמי, שמותר להוציא גדול - כיון שהגדול נחנה מהוצאה זו, הרי היא צורך יו"ט ומותר (לפי רש"י וסיעתו מותר להוציא את הגדול אפילו בסתם ואין הוא נחנה, אבל איני יודע אם יש כזו מציאות שהוצאת הגדול היא גם לא לצורך מסויים וגם לא להנאתו).

הסיפא של הירושלמי, שרק הוצאת מפתח לאוכלין הותרה, לכאורה קשה על שיטה זו. אבל כבר אמר המאירי (שם): "למדת שזה שאמרו בתלמוד המערב ולא את המפתח ובית הלל מתירין הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא... אין הלכה כן, ואפילו מפתח של כלים הואיל והוא צריך לשמירתן מותר". בהמשך דבריו הוא מסביר, שיכול להיות שגם הירושלמי מתקבל להלכה, אלא ששם אסרו מפתח של כלים כי היה מדובר על מקרה שלא היה בו צורך ביו"ט וכמו כן לא היה צורך בשמירתם של הכלים. הסבר זה מתאים לשיטת הרי"ד, שדבר שאין בו שום צורך אסור, אבל לשיטת רש"י שגם כלים שאין בהם כל צורך מותרים (כל עוד אין בהם משום מוקצה או טירחה יתירה) - חובה להישאר בהסברו הראשון של המאירי, שאין הלכה כירושלמי.

הסברה

רש"י, הרמב"ם וכנראה גם הרי"ף, סוברים שמדאורייתא הכל הותר בהוצאה, ורק חכמים אסרו. לכן הם מצמצמים את האיסור של חכמים רק לדברים שיש בהם טירחה יתירה או מוקצה (שממילא אסור על פי חכמים), וכמו כן נאסרה הוצאה לצורך מחר.

המאירי אומר, שמדאורייתא נאסרה רק הוצאה שברוך שאין בה שום צורך וגם לא נראית כהוצאה לצורך (לדוגמה: כלים שמלאכתם לאיסור), ולכן על דברים אלו לוקים. שאר הדברים הותרו מדאורייתא, אלא שחכמים אסרו הוצאה שלא לצורך, כגון כלים שאין כל צורך בהוצאתם, כדי שחגו של האדם לא יהפוך לחול. אבל דברים שצריך להוציא בשביל למנוע איבוד ממון וכיוצא בזה - לא אסרו חכמים.

הרי"ד (כפי שהובאה סברתו לעיל, בשיטת הביניים) סובר שדין "מתוך" מתיר את כל צרכי גופו של האדם. כפי שהותרו מלאכות לצורך אוכל נפש, כך הותרו גם לצורך שאר צרכי הגוף (כל זה, כאמור לעיל, אליבא דרבי יהודה, שהרי"ד פוסק כמותו). איבוד ממון נכלל, לשיטתו, בצרכי הגוף (כמו שהתיר רבי יהודה לכבות הדליקה משום איבוד ממון¹³). לכן, גם מפתח הנועד לשמור על ממונו נכלל בצרכי הגוף ומותר להוציאו. אבל הוצאת כלים שלא לצורך כלל, שאין בה אפילו מניעת איבוד ממונו - לא הותרה.

ה. פסק ההלכה

הטור (סימן תקיח) פוסק: כל הוצאה של מצוה או של שמחת יו"ט (כגון שרוצה לטייל ואינו יכול להניח קטן יחידי בבית), וכן מפתח של אוכל שמפחד להשאירו בבית, וכן כל צרכי תכשיט בשביל להתקשט בהם ביו"ט - יכול להוציאם. "אבל מפתח שסוגר בו כלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל אסור להוציאו ביו"ט". אם כן, הטור פסק כשיטת הביניים (כמו אביו הרא"ש).

השולחן ערוך (תק"ח, א) כותב: "מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך, כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים... אבל אבנים וכיוצא בהן - אסור". הרמ"א אומר על דבריו, שדווקא כלים הצריכים לו קצת או שמתירא שלא ייגנבו או שאר פסידא - בהם הותרה הוצאה.

בפשטות יוצא שהשולחן ערוך פוסק כדעת רש"י והרי"ף על פי הר"ן (וכדעת הרמב"ם על פי המגיד משנה), ומתיר כלים אף כשאין בהם צורך כלל. ואילו הרמ"א חולק וסובר כשיטת הרי"ד והמאירי, המגבילים את החיתר למקום שיש בו צורך קצת - כגון שלא ייגנבו.

¹³ לגבי חיתר כיבוי דליקה ישנה מחלוקת בין רש"י (כה, א ד"ה אית ביה) לבין הר"ן (יא, ב בדפי הרי"ף ד"ה גמרא). רש"י אומר שכיבוי נכלל בצרכי יו"ט, ואילו הר"ן אומר שאין זה מצרכי יו"ט אלא הותר רק משום איבוד ממונו. הרי"ד סובר, אם כן, כר"ן.

המשנה ברורה (שם, ס"ק ו') מביא את שיטת הרמ"א ואומר, שהסיבה להתיר להוציא מפתח של כלים אפילו שאיננו צריך להם ביו"ט היא "דכיון דלבו דואג ומצטער על זה, חשוב הוצאת המפתח צורך עונג יו"ט". הוא מביא גם את שיטת הביניים וכותב שראוי להחמיר **לנהוג כמותה:**

הביאור הלכה מאריך לדון בנושא זה וטוען שרוב הפוסקים חולקים על דעת המקילים, וגם את הרמב"ם עצמו אפשר להסביר אחרת (ראה הערה 12). לכן יש להחמיר ולנהוג כשיטת הביניים: